

BÀI 8

CÂY BÚT THẦN

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Hiểu nội dung, ý nghĩa của truyện cổ tích *Cây bút thần* và một số chi tiết nghệ thuật tiêu biểu, đặc sắc của truyện.

– Kể lại được truyện.

II – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài

– Dân tộc nào cũng có kho tàng truyện cổ tích của mình. Bên cạnh những điểm khác biệt, truyện cổ tích của các dân tộc có rất nhiều điểm tương đồng, nhất là về đặc trưng thể loại.

– *Cây bút thần* là truyện cổ tích Trung Quốc – một nước láng giềng, có quan hệ giao lưu và có nhiều nét tương đồng về văn hoá với nước ta. Truyện *Cây bút thần* thể hiện quan niệm của nhân dân về công lí xã hội, về mục đích của tài năng nghệ thuật, đồng thời thể hiện ước mơ về những khả năng kì diệu của con người. Sức hấp dẫn của truyện cổ tích này không chỉ ở nội dung, ý nghĩa, mà còn ở rất nhiều chi tiết thần kì độc đáo, lung linh.

2. Tiến trình tổ chức các hoạt động

Hoạt động 1

a) Hướng dẫn HS đọc văn bản

GV có thể tạm chia truyện thành các đoạn, yêu cầu HS đọc và nêu ngắn gọn nội dung chính của đoạn văn đó.

– Đoạn 1, từ đầu đến "lấy làm lạ" : Mã Lương học vẽ và có được cây bút thần.

– Đoạn 2, tiếp theo đến "em vẽ cho thùng" : Mã Lương vẽ cho những người nghèo khổ.

– Đoạn 3, tiếp theo đến "phóng như bay" : Mã Lương dùng bút thần chống lại tên địa chủ.

– Đoạn 4, tiếp theo đến "lớp sóng hung dữ" : Mã Lương dùng bút thần chống lại tên vua hung ác, tham lam.

– Đoạn 5, phần còn lại : Những truyền tụng về Mã Lương và cây bút thần.

b) Hướng dẫn HS tìm hiểu phần *Chú thích*. Chú ý các chú thích (1), (3), (4), (7), (8).

Hoạt động 2. Hướng dẫn HS trả lời và thảo luận những câu hỏi trong phần *Đọc – hiểu văn bản*.

*Câu 1** : Mã Lương thuộc kiểu *nhân vật có tài năng kì lạ* – kiểu nhân vật rất phổ biến trong truyện cổ tích. Đặc điểm tiêu biểu của kiểu nhân vật này là mỗi người có một tài năng kì lạ, nổi bật nào đó và luôn dùng tài năng ấy để làm việc thiện, chống lại cái ác. Chẳng hạn chàng "Bắn giỏi" có thể bắn trúng bất cứ vật gì, bất kì ở đâu ; chàng "Lặn giỏi" có thể mò kim đáy biển, sống dưới nước như cá ; chàng "Chữa bệnh giỏi" có thể cải tử hoàn sinh cho mọi người, kể cả người đã chết (*Ba chàng thiện nghệ*) ; hoặc như Thạch Sanh có tài diệt chằn tinh, diệt đại bàng (*Thạch Sanh*), v.v...

Lưu ý : HS có thể trả lời : Mã Lương thuộc kiểu *nhân vật người mở cõi* hoặc kiểu *nhân vật thông minh*. Không ít trường hợp, các nhân vật truyện cổ tích thuộc một số kiểu nhân vật nhất định. Ở truyện này, dân gian kể rằng cha mẹ Mã Lương đều mất sớm và Mã Lương là một em bé rất thông minh. Vẫn có thể coi Mã Lương thuộc hai kiểu nhân vật trên, nhưng kiểu *nhân vật có tài năng kì lạ* là tiêu biểu hơn cả đối với nhân vật này.

Câu 2

a) Những điều giúp Mã Lương vẽ giỏi :

– *Nguyên nhân thực tế* : đó là sự say mê, cần cù, chăm chỉ, cộng với sự thông minh và khiếu vẽ sẵn có.

– Nguyên nhân thần kì : Mã Lương được thần cho cây bút thần bằng vàng để vẽ được vật có khả năng như thật (con chim tung cánh bay lên trời, cất tiếng hát ; con cá vẩy đuôi, trườn xuống sông, ...).

Nguyên nhân này tô đậm, thần kì hoá tài vẽ của Mã Lương. Mặt khác, đây cũng là sự ban thưởng xứng đáng cho người say mê, có tâm, có tài, có chí, khổ công học tập.

b) Những nguyên nhân nói trên quan hệ chặt chẽ với nhau. "Thần cho Mã Lương cây bút thần chứ không phải vật gì khác và cũng chỉ có Mã Lương chứ không phải ai khác được thần cho cây bút thần" (SGV Văn học 7, tập hai, NXB Giáo dục, Hà Nội, 1998, tr. 87).

Câu 3

a) Mã Lương đã dùng cây bút thần vẽ cho tất cả người nghèo trong làng. Nhà nào không có cây, em vẽ cho cây. Nhà nào không có cuốc, em vẽ cho cuốc. Nhà nào không có đèn, em vẽ cho đèn, v.v...

Mã Lương vẽ cho dân làng không phải là thóc gạo, nhà cửa, vàng bạc, châu báu mà là cái cây, cái cuốc, cái đèn, cái thùng. Điều này có ý nghĩa rất sâu sắc. Mã Lương đã không vẽ của cải vật chất có sẵn để hưởng thụ, mà vẽ các phương tiện cần thiết cho cuộc sống để người dân sản xuất, sinh hoạt, tạo ra thóc gạo, nhà cửa và các của cải khác. Của cải mà con người hưởng thụ phải do chính con người làm ra. Các đồ vật Mã Lương vẽ là những công cụ hữu ích cho mọi nhà.

b) Mã Lương dùng bút thần chống lại tên địa chủ và tên vua tham lam, độc ác.

– Những chi tiết cụ thể liên quan đến nội dung câu hỏi, GV hướng HS tự liệt kê, tìm hiểu.

– GV cần hướng dẫn HS lưu ý các điểm sau :

+ Mã Lương rất căm ghét tên địa chủ và tên vua tham lam, độc ác.

+ Tác giả dân gian đã để nhân vật trải qua nhiều tình huống thử thách, từ thấp đến cao. Lần thử thách sau khó khăn, phức tạp hơn lần thử thách trước. Theo đó, phẩm chất của nhân vật ngày càng bộc lộ rõ hơn : từ chỗ không vẽ gì cho tên địa chủ trong làng đến chỗ vẽ ngược hẳn ý muốn của vua ; từ chỗ trừng trị kẻ ác để thoát thân đến chỗ chủ động diệt kẻ ác lớn nhất để trừ hoạ cho mọi

người. Mã Lương như người được trao sứ mệnh vung bút thần lên để tiêu diệt kẻ ác, thực hiện công lí.

+ Để tiêu diệt những kẻ ác, chỉ có sự khảng khái, dũng cảm và cây bút thần không thôi thì chưa đủ. Cần phải có mưu trí, sự thông minh nữa.

Câu 4

– Truyện *Cây bút thần* được xây dựng theo trí tưởng tượng rất phong phú và độc đáo của nhân dân. Truyện có rất nhiều chi tiết lí thú và gợi cảm. Nhưng lí thú và gợi cảm nhất là hình ảnh cây bút thần và những khả năng kì diệu của nó. Đây là báu vật, phương tiện thần kì, giống như đũa thần, lọ nước thần, chiếc nhẫn thần, cây đàn thần, v.v... ở nhiều truyện cổ tích khác.

Trong truyện này, cây bút thần lí thú và gợi cảm ở chỗ :

+ Là phần thưởng xứng đáng cho Mã Lương ;

+ Có những khả năng kì diệu ;

+ Chỉ ở trong tay Mã Lương, bút thần mới tạo ra được những vật như mong muốn, chủ ý của người vẽ ; còn ở trong tay kẻ ác, nó tạo ra những điều ngược lại.

+ Cây bút thần thực hiện công lí của nhân dân : giúp đỡ người nghèo khó và trừng trị kẻ tham lam, độc ác. Nó cũng thể hiện ước mơ về những khả năng kì diệu của con người.

– *Lưu ý* : HS có thể nêu những chi tiết khác, GV nên tôn trọng. Vấn đề là HS phải giải thích được vì sao lựa chọn chi tiết ấy.

Câu 5 : Ý nghĩa của truyện *Cây bút thần*.

– Thể hiện quan niệm của nhân dân về công lí xã hội : Những người chăm chỉ, tốt bụng, thông minh được nhận phần thưởng xứng đáng ; kẻ độc ác, tham lam bị trừng trị.

– Khẳng định tài năng phải phục vụ nhân dân, phục vụ chính nghĩa, chống lại cái ác.

– Khẳng định nghệ thuật chân chính thuộc về nhân dân, về những người tốt bụng, có tài và khổ công luyện tập. Nghệ thuật ấy có khả năng kì diệu.

– Thể hiện mơ ước và niềm tin về những khả năng kì diệu của con người. Trong truyện cổ tích, con người mơ tới những báu vật và phương tiện thần kì để

từ đó sáng tạo ra tất cả. Mơ cây bút thần cũng là giấc mơ ấy. (GV hướng dẫn HS đọc thêm ý kiến về truyện cổ tích của M.Go-rơ-ki ở *Bài 13* để hiểu thêm ý nghĩa này.)

Hoạt động 3. Hướng dẫn HS thực hiện phần *Ghi nhớ*.

– GV yêu cầu một HS đọc cho cả lớp nghe, sau đó phân tích các ý trong phần *Ghi nhớ* để HS dễ hiểu và dễ thuộc.

– Yêu cầu HS làm ở nhà câu 1, 2 – *Bài 8*, SBT.

Hoạt động 4. Hướng dẫn HS thực hiện phần *Luyện tập*.

Câu 1: Yêu cầu của việc kể diễn cảm truyện này : xem những bài trước.

Câu 2: Hai tiết học này kết thúc cụm bài về truyện cổ tích dân gian (Lưu ý : Truyện *Ông lão đánh cá và con cá vàng* là truyện cổ tích của A.Pu-skin ; mặc dù có dựa trên truyện cổ dân gian, nó vẫn là truyện cổ tích văn học.), vì vậy câu 2 có ý nghĩa tổng kết cụm bài đã nói. Đối với HS khá, giỏi, GV có thể yêu cầu các em dùng những truyện cổ tích đã học để chứng minh đặc điểm của truyện cổ tích.